

Eleanor Roosevelt Het sociale geweten van Amerika

“Er is maar één ding in het leven waarvoor ik bang ben, dat ik mij eerder laat beïnvloeden door angst, dan door mijn oprechte overtuiging.”¹

In de jaren ‘40 en ‘50 legde Anna Eleanor Roosevelt historische bezoeken af door heel Europa. Als voormalig Amerikaanse presidentsvrouw, officieel diplomaat voor de Verenigde Naties, journalist, bondgenoot en vriendin van het Nederlands Koninklijk huis verscheen zij daardoor geregeld in de Nederlandse media. Ook vanuit het buitenland informeerde zij het Nederlandse volk over vrede, mensenrechten, de VN, vrijheden, de rassenkwestie in Amerika en sociale gelijkheid. In 1958 leverde deze tomeloze inzet haar uiteindelijk, door journalist Robert Kiek, het predicaat “het sociale geweten van Amerika” op.² Wat bedoelde Kiek hier precies mee? Waarom gebruikte juist zij de Nederlandse media om deze zaken aan te kaarten? En hoe reageerden documentairemakers en journalisten hierop? Dit verslag tracht hier antwoord op te geven. Bovendien onderzoekt het de wijze waarop Eleanor Roosevelt aandacht schonk aan de thema’s die na zo’n 70 jaar nog steeds, in vele mate, de revue passeren op het Nederlandse 8 uurjournaal en in vele documentaires en reportages.

Nederlandse wortels in New York

Vanaf de 17^e eeuw zijn er massaal honderd duizenden Nederlanders naar Amerika geëmigreerd. Tussen hen bevonden zich de Vanderbilts en de van Buuren, maar de meest bekende en prominente familie van Nederlandse komaf werden de Roosevelts. Voorouder was Claes Martenszen van Rosevelt, die rond 1650 uit Oud Vossemeer

¹ Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door de onderzoeksbeurs van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid; ‘Mrs. Eleanor Roosevelt’, [Gesproken Portret over Mevrouw Roosevelt door Robert Kiek], 7 juli 1958, VPRO.

² Ibid.

(Tholen, Zeeland) vertrok naar Nieuw Nederland.³ Uiteindelijk werd de familie afgesplits in twee takken: de Republikeinse Oyster Bay en de Democratische Hyde Park Roosevelt's. Al snel namen ze deel uit van een andere, rijkere, wereld en behoorden ze tot, wat een AVRO journalist in de jaren '60 zei, "de toonaangevende Amerikaanse patriciers geslacht." Anna Eleanor Roosevelt, geboren op 11 oktober 1884, behoorde tot de eerste Roosevelt vertakking, alsook haar oom Theodore Roosevelt. Na het overlijden van haar beiden ouders toen ze slechts 10 jaar oud was, was hij het die haar grote voorbeeld werd. Theodore was "een denker en een doener," zo was hij niet alleen onderminister van marine, maar nam hijzelf, samen met zijn Rough Riders, deel aan de Spaans Amerikaanse oorlog in 1898.⁴

In 1900 werd hij Vicepresident van de VS en nadat President McKinley werd vermoord in 1901, werd hij op 42-jarige leeftijd de jongste Amerikaanse president ooit. Wat documentaires en portretten van Eleanor Roosevelt's jeugd echter niet laten zien, is dat zij inmiddels net, op 17-jarige leeftijd, was wedergekeerd vanuit Europa. Hier had ze onderwijs genoten aan het prestigieuze Allenswood in Engeland, hetgeen niet ongebruikelijk was voor de aristocratie waarin zij zich verkeerde. Haar ontmoeting met haar liberale lerares, mentor en hoofd van de school, Mademoiselle Souvestre, was cruciaal voor haar verdere leven en politieke carrière. In Allenswood ging een progressieve wereld voor haar open. Eenmaal terug aan de andere kant van de Atlantische Oceaan was ze getuige van vele veranderingen: agrarisch Amerika maakte plaats voor een industriële economie, steden breidden uit en met een grote immigratiegolf, vond er ook een verschuiving plaats in de politiek. Haar oom, Theodore Roosevelt, introduceerde bijvoorbeeld de 'Square Deal.' Dit progressief binnenlandsbeleid was bedoeld om corruptie van grote bedrijven tegen te gaan en ter bescherming van consumenten, werknemers en natuur.⁵ Ook Eleanor besloot om een steentje bij te dragen en hielp arme jongeren in New York door onderwijs te geven en sociaal werk te verrichten voor verscheidene jongerenorganisaties. Dit, in tegenstelling tot Eleanor Roosevelt's afwijzing van "de beste scholen en de mooiste jurken" wat journalist Kiek benadrukt in zijn VPRO uitzending *Mrs. Roosevelt*, "is de eerste aanwijzing voor Eleanor Roosevelt's belangstelling voor haar minder gefortuneerde medemens, met wie ze zich veel eerder gebonden achtte dan met

³ 'Nederland in New York', [aflv. 3, Nederlandse wortels van Fam. Roosevelt door Pieter Jan Hagens], 10 september 2009, AVRO.

⁴ 'Grote liefdes,' [Engelse BBC-documentaire over grote liefdes: Franklin & Eleanor], 23 november 1997, RTL 5; 'Zoals hij het zei', [biografie Franklin Delano Roosevelt], 12 april 1960, AVRO; 'Biografie: Teddy Roosevelt', [Biografie van Theodore Roosevelt], geen datum, AVRO.

⁵ 'Biografie: Teddy Roosevelt', [Biografie van Theodore Roosevelt], geen datum, AVRO; 'A Square Deal', [Speech door Theodore Roosevelt], 1 januari 1912, niet bekend – 1595

kinderen van Amerikaanse rijkste families.”⁶ In deze periode ontmoet ze haar toekomstige man, Franklin Delano Roosevelt, op de Roosevelt familiedag, ook wel “de Roosevelt-party” genoemd. Op 17 maart 1905 trouwde ze met hem onder begeleiding van haar oom Theodore.⁷

‘Menselijke stofzuiger’

Opmerkelijk is dat journalisten en documentairemakers nauwelijks uitzendtijd besteden aan Eleanor Roosevelt's leven vanaf haar bruiloft tot haar tijd in het Witte Huis. Indien ze hier wel aandacht aan schenken wordt er een weinig genuanceerd beeld geschetst over haar leven in deze periode. Ze wordt voornamelijk bestempeld als moeder van hun vijf kinderen en de vrouw en supporter van Franklin Delano Roosevelt's politieke carrière, die inmiddels in de voetsporen trad van haar oom en onderminister van marine werd.⁸ Alleen journalist Robert Kiek voorziet de Nederlandse luisteraar van een ietwat meer accurate weergave van deze tijd. Zo benoemt hij dat ze in deze tijd “op eigen terrein een beleidsvrouw” werd. Hoewel deze definitie klopt, schrijft Kiek dit toe aan hun teamwork tijdens Franklins ambt als gouverneur voor de Staat New York. Op advies van Franklins adviseur, Louis Howe, ging ze namelijk mee op landelijke “expeditie,” bezocht ze bedrijven en organisaties waar ze als “menselijke stofzuiger” observeerde en daarna “met kille furie” rapporteerde aan haar man.⁹ Wat de huidige documentaires en biografieën niet laten zien is dat ze in deze tijd actief was bij verschillende vrouwenbewegingen om vrouwenrechten te promoten. Inmiddels had ze de Republikeinse partij achter zich gelaten en werd, net zoals haar man, democraat. In de jaren tussen de oorlogen werd ze actief lid van de vrouwen divisie van de Democratische partij en zette zich, tevergeefs, in voor de Amerikaanse toetreding voor de Volkerenbond, de voorloper van de Verenigde Naties (VN).

‘Ik ben de opruier, hij de politicus’

Mevrouw Roosevelt was bijna 50 jaar oud toen haar man de eed aflegde op een Nederlandse bijbel tijdens zijn inauguratie als 32ste president voor de Verenigde

⁶; ‘Grote liefdes,’ [Engelse BBC-documentaire over grote liefdes: Franklin & Eleanor], 23 november 1997, RTL 5; ‘Mrs. Eleanor Roosevelt’, [Gesproken Portret over Mevrouw Roosevelt door Robert Kiek], 7 juli 1958, VPRO.

⁷ ‘Zoals hij het zei’, [biografie Franklin Delano Roosevelt], 12 april 1960, AVRO.

⁸ ‘Grote liefdes,’ [Engelse BBC-documentaire over grote liefdes: Franklin & Eleanor], 23 november 1997, RTL 5.

⁹ ‘Mrs. Eleanor Roosevelt’, [Gesproken Portret over Mevrouw Roosevelt door Robert Kiek], 7 juli 1958, VPRO.

Staten.¹⁰ Op 4 maart 1933 erfde Franklin Roosevelt een Amerika dat in “economische catastrofe” was beland. Het aantal exportgoederen richting Europa bleef miniem en resulteerde in een overproductie op de Amerikaanse markt. Ook kelderde de beurswaarde van Wall Street met meer dan veertig miljard dollar, sloten 80.000 banken en bedrijven hun deuren en steeg het aantal werklozen.¹¹ In een internationale nieuwsuitwisseling van maart 1933, was Roosevelts antwoord hierop te zien toen hij zijn bekende woorden uitsprak: “het enige dat we hebben te vrezen, is vrees zelf” en introduceerde een nieuw welvaartsplan voor iedereen: de “New Deal.”¹² Nieuwslezer Frits Thors omschreef het plan als volgt: de federale regering “gaf de boeren steun om voedselvoorraden op te kopen, hielp banken en andere industrieën aan geld, zodat ze weer aan de slag konden, werklozen kregen weer werk door aanbestedingen van grote openbare werken, wegen werden aangelegd en bruggen, en dammen werden gebouwd.”¹³ Ook Eleanor Roosevelt bleef niet stil zitten. Ze wierp zich niet alleen op om te strijden tegen de onderdrukking van de afro-Amerikaanse bevolking en het promoten van vrouwenrechten, ook zette zij zich in voor internationale vraagstukken, zoals Amerikaanse deelname binnen het internationaal gerechtshof. In 1935, startte zij haar wijdverspreide *My Day* Column, waarin ze een miljoenenpubliek, zes dagen per week, voorzag van informatie over prangende nationale en internationale uitdagingen.¹⁴

‘Rantsoen eten op een gouden bordje’

In juni 1939, besloten President Roosevelt en zijn vrouw het Britse koningspaar uit te nodigen in het Witte Huis. Zij werden de eerste regerende Britse vorsten die voet zetten op Amerikaanse bodem. Het bioscoopjournaal *Polygoon Wereldnieuws* voorzag de kijkers van imposante beelden, waarin zij getuigen waren hoe koning George VI en Koningin Mary groots onthaald werden door het Amerikaanse volk. Wat *De*

¹⁰ Deze bijbel werd altijd gebruikt toen haar man een publieke functie bekleedde ook bijv. toen hij gouverneur werd, zie ‘Ontvangst Mrs. A.E. Roosevelt in de Ridderzaal te Den Haag door verschillende vrouwenbewegingen,’ [VARA-reportage hulde door Nederlands Vrouwencomité georganiseerd opnamennummer 6986, R 2142] ,19 april 1948, VARA.

¹¹ Van Wilson tot Nixon – Afl. 3: Normalcy – New Deal [zesdelige documentaire over de geschiedenis van de VS door Frits Thors], 9 februari 1972, NOT.

¹² Internationale nieuwsuitwisseling (1933) [Franklin Delano Roosevelt beedigd als President van de VS], 4 maart 1933, onbekend.

¹³ Van Wilson tot Nixon – Afl. 3: Normalcy – New Deal [zesdelige documentaire over de geschiedenis van de VS door Frits Thors], 9 februari 1972, NOT.

¹⁴ ‘Grote liefdes’, [Engelse BBC-documentaire over grote liefdes: Franklin & Eleanor], 23 november 1997, RTL 5.

Triomftocht van het Engelsche Koningspaar door de Vereenigde Staten alleen niet lieten zien was de reden van de ontvangst. Met Europa dat zich balanceerde op het randje van de oorlog stippelde het kabinet-Roosevelt een nieuwe route uit waarin een versterkte relatie en coöperatie tussen beiden landen centraal stond. De internationale beelden en het bezoek aan sich speelden een belangrijke rol in de latere sympathiserende kijk van de Amerikaanse bevolking op de Britten, die de oorlog aan Duitsland verklaarden in september van datzelfde jaar.¹⁵

In de zesdelige documentaire *van Wilson tot Nixon* voor de NOT, informeert Frits Thors de Nederlandse jeugd over de Amerikaanse geschiedenis. In de aflevering *Four Freedoms – Fair Deal* benadrukt Thors dat toen eenmaal duidelijk was dat ook Amerika bedreigd werd, Roosevelt het Amerikaanse Congres voor de keuze stelde. Op 6 januari 1941, in zijn ‘State of the Union’ speech, opperde Roosevelt dat de na-oorlogse wereld wederom onder het juk van tirannie gebukt kon gaan, of democratie de overhand kon hebben. Het laatste was alleen mogelijk als we de wereld zouden inrichten met de door hem voorgestelde vier vrijheden: vrijheid van spreken, van godsdienst, van gebrek en van vrees. Deze essentiële vrijheden vonden ook zijn weg terug in de Atlantic Charter, dat Roosevelt en Churchill hadden opgetekend in Newfoundland, vier maanden voordat Amerika echt betrokken raakte in de tweede wereldoorlog door de aanval op Pearl Harbor, in December 1941.¹⁶

Luc van Rooij in de documentaire *Grote Liefdes* benadrukt dat de tweede wereldoorlog een soort “uitlaatklep” werd voor Eleanor Roosevelt’s onbeperkte inzet. Het laat bovendien zien hoe, dit keer, Eleanor Roosevelt werd uitgenodigd door het Britse koningspaar in oktober 1942. Zij at niet alleen rantsoen op een gouden bordje in Buckingham Palace, om zo de Brits-Amerikaanse alliantie te verstevigen, maar de van origine BBC-documentaire laat tevens een beeld zien van een vrouw die van de gelegenheid gebruik maakte om het moraal van het door oorlog geteisterde Engeland weer op te vijzelen. Dit deed Eleanor Roosevelt door Amerikaanse troepen te bezoeken die in Engeland gestationeerd waren en te praten met de gewone burger over hun ervaringen. Het bezoek was echter ook belangrijk voor haar, zo zei ze in een VARA-reportage, om te zien hoe de Britse bevolking, en voornamelijk Britse vrouwen,

¹⁵ ‘President Roosevelt ontvangt Brits Koningspaar’ [beelden Britse koning aankomst in Washington D.C.], Week 24, 1939, Polygoon Wereldnieuws; [The British Royal Visit - FDR Presidential Library & Museum \(fdrlibrary.org\)](https://www.fdrlibrary.org/)

¹⁶ FDR vier vrijheden speech, 6 januari 1941, niet bekend - 44937; Van Wilson tot Nixon – Four Freedoms – Fair Deal [zesdelige documentaire over de geschiedenis van de VS door Frits Thors], 19 maart 1968, NOT.

bijdroegen in de oorlog. Hun gemeenschappelijke mentaliteit om te strijden voor vrijheid, democratie en vooral het Britse doorzettingsvermogen zag zij als voorbeeld voor het Amerikaanse volk.¹⁷ Premier Winston Churchill schreef haar dan ook later in een brief dat zij zeker met haar bezoek “gouden voetsporen” had achtergelaten. Een jaar later in 1943, bezocht zij, als speciaal afgezant van het Rode Kruis, het gebied in de Zuidzee. De beslissing om niet als officieel en politiek afgevaardigde af te reizen was gemaakt om de oppositie te weerhouden van kritiek. Bovendien wilde ze ook laten zien dat ze met een gericht en serieus doel richting de Pacific ging. Het beeld van een doelbewuste Eleanor Roosevelt en haar intentie om bij te dragen aan het moraal werd ook gerechtvaardigd in de 26-delige documentaire *Grote Liefdes*. Gehuld in een officieel uniform van het Rode Kruis bezocht zij ziekenhuizen en de basis nabij het Guadalcanal, waar de Amerikaanse soldaten een aantal maanden daarvoor een harde strijd met de Japaners hadden beslecht. Bij haar terugkomst in Amerika benadrukte ze de belangrijke band met hun bondgenoten in een publieke mededeling voor het Amerikaanse volk:

“In een land zoals het onze, behoort elke man die voor ons strijdt aan ons. Welk ras of geloof zijn ouders ook hebben, als die man sneuvelt, doet hij dat aan de zijde van zijn makkers.”¹⁸

‘Dag kindertjes in Holland!’

Niet alleen werden de banden aangehaald met het Britse koninklijkshuis, ook de Oranjes bezochten het Witte Huis en de Roosevelt’s buitenverblijf in Hyde Park geregeld. Vanaf hun eerste ontmoeting op 18 december 1940, 6 maanden nadat Juliana via London naar Ottawa vluchtte, ontwikkelde Eleanor Roosevelt een diepe band met haar. Frank du Mosch benadrukt in een NCRV programma dat de voornaamste reden van de Roosevelt’s uitnodiging was, omdat zij zich vooral bekommerden om haar persoonlijk welzijn in de oorlogstijd.¹⁹ Na analyse van het materiaal van het Nederlands Instituut van Beeld en Geluid betoog ik echter dat deze

¹⁷ ‘Ontvangst Mrs. A.E. Roosevelt in de Ridderzaal te Den Haag door verschillende vrouwenbewegingen,’ [VARA-reportage hulde door Nederlands Vrouwencomité georganiseerd opnamenummer 6986, R 2142], 19 april 1948, VARA.

¹⁸ ‘Grote liefdes’, [BBC-documentaire over grote liefdes: Franklin & Eleanor] 23 november 1997, RTL 5; Dario Fazzi and Anya Luscombe editors, *Eleanor Roosevelt’s views on Diplomacy and Democracy: The Global Citizen* (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 50.

¹⁹ ‘Terugblik op de vriendschap koningin Juliana en Eleanor Roosevelt’, [netwerk], 29 maart 2004, NCRV.

uitnodigingen meer waren dan dat.²⁰ Juliana's Amerikaanse bezoeken waren een wederzijdse hulp- en inspiratiebron, zij dienden als publiekelijk doel en was van groot nationaal belang voor de Roosevelts en Amerika in het bijzonder. Via de Oranje's konden zij communiceren met hun bondgenoten, het Nederlandse publiek, en hun kijk overbrengen met betrekking tot democratie en de actieve participatie van het volk om het doel van vrede en veiligheid te bereiken. Ook konden zij zichzelf hierdoor positioneren als een vredelievend, behulpzame natie en als pater familias binnen een familie van landen die tezamen werkten voor het beëindigen van de oorlog. Dit laatstgenoemde beeld werd voornamelijk gekenschetst in een uitzending voor *Radio Oranje*, eind 1941. De Nederlandse huiskamers werden gevuld met een persoonlijke boodschap van de Amerikaanse president. Hij benadrukte dat Prinses Juliana de dag daarvoor naar een speech van hem had geluisterd en hij en zijn vrouw nu graag naar haar wilden luisteren wanneer zij zich tot het volk van hun voorouders wendde. Ook voegde hij eraan toe een diepe "overtuiging" en "vast geloof" te hebben in de bevrijding van "ons Holland." Voordat Prinses Juliana haar landgenoten, vanuit de werkkamer van de President en in het bijzijn van Mevrouw Roosevelt, "een woord van moed wilden toe roepen," begroetten haar kinderen, Beatrix en Irene, de kinderen van Nederland. Juliana benoemde dat zij genoot van "de bijzondere gastvrijheid" van de Roosevelts en dat ze verrast was "hoe de Nederlandse traditie" leefde in de omgeving waar de Roosevelts woonden. Bovendien was ze dankbaar dat Nederland écht leefde in "het grote hart van de Amerikanen." Zo vond ze, bijvoorbeeld, het ontzettend bijzonder dat mevrouw Roosevelt en haar man samen met haar een eenvoudige, toch imposante, dienst bijwoonde in een Nederlandse kerk in Hyde Park. Het is dan ook niet verwonderlijk dat journalist Onno Liebert deze nieuwsuitzending eindigde met de gedachte dat deze gezamenlijke boodschap "een historische waarde in de toekomst zal hebben." Deze waarde gold, mijns inziens, niet alleen voor de koers die beiden landen voeren in oorlogstijd, maar ook in de naoorlogse wereld.²¹

Vermoedelijk zag niet alleen Prinses Juliana in mevrouw Roosevelt een "inspiratiebron", zoals historicus Kees van Minnen beschreef in het programma *Terugblik op de vriendschap Koningin Juliana en Eleanor* voor *Netwerk*. Doch in mindere mate dan zijn vrouw, had Prins Bernhard, die bij zijn schoonmoeder in

²⁰ Op basis van persoonlijke brieven van de FDR bibliotheek betoogd ook Anya Luscombe in haar artikel: "Eleanor and Juliana: a right royal transatlantic friendship," *Journal of Transatlantic Studies* (2019) 17: 290-309, dat de vriendschap wederzijds gunstig was.

²¹ 'Prinses Juliana en kinderen op bezoek bij President Roosevelt te New York,' 10 december 1941, Radio Oranje.

London vertoefde, naar mijns inziens ook een “lotsverbondenheid” met de First Lady ontwikkeld.²² Hij liet dit doorschemeren in een rede voor een jeugduitzending op *Radio Oranje* in februari 1942.²³ Hierin kondigde hij aan dat deze zender nu wekelijks uitzendtijd besteedde aan de Nederlandse “kranige jongemannen en vrouwen” die een grote bijdrage leverden aan de bevrijdingsstrijd en, in zijn ogen, “de hoop en toekomst des vaderlands” zijn. In deze rede refereerde hij veelvuldig naar Eleanor Roosevelt en haar boek *The Moral Basis of Democracy*, dat ze twee jaar eerder had gepubliceerd. In deze bundel omschrijft zij de doelen en de verantwoordelijkheden van actief burgerschap die zij als essentieel beschouwt voor het strijden voor en behouden van de democratische regeringsvorm.²⁴ Hierin focust mevrouw Roosevelt, in een uitgebreid betoog, op de verantwoordelijkheid van de jeugd en oppert zij dat de jongeren in de wereld twee vragen zouden moeten beantwoorden: 1. Zijn ze bereid om offers te brengen ten einde de democratische regeringsvorm te behouden? 2. Wat winnen wij indien wij deze regeringsvorm doen behouden? Haar antwoord, zo stelt Prins Bernhard, was de essentie en het ultieme doel van waar de gehele wereld zich zo voor inspanden:

“De leden van de oudere generatie hebben niet altijd getracht zichzelf te vormen tot mensen waardig om de bevoegdheden te bezitten die democratie aan elk individueel verleend. Wij moeten onze plichten als staatsburgers vervullen, wij moeten ervoor zorg dragen dat ons volk door zijn regering waardig vertegenwoordigd wordt en de regering moet ontvankelijk zijn voor de wil en de verlangens van het volk. Maar wij moeten dien wil en dat verlangen van het volk vormen door een goede opvoeding en door zekerheid van bestaan.... Wij moeten het leven zo inrichten dat de mensen in staat zullen zijn de rechtvaardigheid jegens elkaar te betrachten. Dat zou beter zijn dan het koesteren van een geheime hoop op bevoorrechting, omdat men niet kan hopen op rechtvaardigheid. Als wij dit bereiken dan hebben we een weg geëffend voor een eerste werkelijke vrede die de wereld ooit zou kennen. Alle mensen verlangen naar vrede, maar zij worden een oorlog gevoerd omdat hun deel in deze wereld onrechtvaardig schijnt en omdat zij voortdurend zoeken naar een middel om die onrechtvaardigheid te doen verdwijnen. Dat zijn de offers die toekomstige geslachten zouden moeten brengen voor een blijvende democratie.....”

Deze doelen die de Amerikaanse jeugd zou moeten stellen volgens Eleanor Roosevelt ten einde de overleving van de democratie zijn, volgens Prins Bernhard, ook van groot belang voor de Nederlandse jeugd. Zo stelt hij dat alleen door de actieve burgerschap van jonge Nederlanders en “harmonieuze samenwerking” Nederland zal herrijzen.²⁵

²² ‘Terugblik op de vriendschap koningin Juliana en Eleanor Roosevelt’, [Netwerk], 29 maart 2004, NCRV.

²³ ‘Rede van Prins Bernard aan de Jeugd,’ 19 februari 1942, Radio Oranje.

²⁴ Eleanor Roosevelt, *The Moral Basis of Democracy*, (London: Hodder & Stoughton, 1941).

²⁵ Rede van Prins Bernard aan de Jeugd, 19 februari 1942, Radio Oranje.

Een andere “onvergetelijke demonstratie van Hollands-Amerikaanse vriendschap” vond plaats tijdens een bezoek van Koningin Wilhelmina aan Amerika een aantal maanden later, in de zomer van 1942. Tijdens haar ontvangst boden “de wereldleiders voor de strijd voor de vrede”, zoals de BBC hen noemden, de President en mevrouw Roosevelt, de Nederlandse marinetroepen een gloednieuw en breed uitgerust patrouillevaartuig, genaamd ‘Queen Wilhelmina’, aan.²⁶ Eerder die dag werd zij ook de eerste Nederlander die het Amerikaanse congres mocht toespreken.²⁷

‘Club der Vereenigde Volkeren’

“Het is alsof de almachtige in zijn wijsheid ons wil tonen dat een leider ons een weg mag aangeven welke naar blijvende vrede leidt, maar dat vele leiders en vele volkeren het gebouw van duurzame vrede moeten optrekken. Dit kan niet het werk van één man zijn, noch kan de verantwoordelijkheid daarvoor op zijn schouders worden gelegd en zo is het dat wanneer de tijd aanbreekt voor de volkeren om een grotere gedeelte van de last te dragen tevens gekomen is waarop de leider moet gaan rusten.”

Deze woorden schreef Eleanor Roosevelt in haar immens populaire krantencolumn *My Day* enkele dagen na het plotselinge overlijden van haar man in 1945, net voor de capitulatie van Duitsland en enkele weken voor de officiële oprichting van de VN in San Francisco. Eén jaar later herhaalde Minister H.J. van Royen deze woorden van mevrouw Roosevelt in een speciale uitzending van *Radio Nederland in Overgangstijd*. Het programma *Op de brug* was niet alleen een herdenking van President Roosevelt, maar door het benadrukken van deze passage van zijn weduwe, werd het Nederlandse volk er aan herinnert dat de voorspoed en welvaart van volkeren afhankelijk is van andere volkeren. Ook blijkt uit haar woorden dat ondanks dat haar man de leiding heeft genomen voor het ontwikkelen van de VN, actief burgerschap van iedereen om deze organisatie te promoten en wederzijds begrip naar elkaar toe, noodzakelijk is om het duurzame doel van “het einde van het begin van oorlogen” te bewerkstelligen.²⁸

In januari 1946, toen zij aangewezen werd door President Truman als officieel lid van de Amerikaanse delegatie, reisde mevrouw Roosevelt af naar London. Hier, in Central Hall, kwamen 50 landen bijeen voor de eerste zitting van de net opgerichte

²⁶ Buiten de Grenzen: acte 3, 1 januari 1942, niet bekend; Bezoek Koningin Wilhelmina aan de Verenigde Staten – Koningin Wilhelmina bezoekt Mount Vernon, 6 augustus 1942, niet bekend.; Presentation of a submarine chaser to the Netherlands Navy – Speeches by President Roosevelt and Queen Wilhelmina – 12181 - 6 augustus 1942, BBC.

²⁷ Rede Koningin Wilhelmina tot het Amerikaanse Congress – 12023, 6 augustus 1942, Radio Oranje.

²⁸ ‘Op de Brug’ [herdenking President Roosevelt door Min. H.J. van Royen], 8 april 1946, RNIO.

organisatie, die bespraken hoe invulling te geven voor de missie “vrede en veiligheid te handhaven, welvaart te bevorderen en een permanente internationale samenwerking tot stand te brengen”. Ter overstaande van 200 journalisten in het Claridge hotel te London, sprak mevrouw Roosevelt nogmaals over wat noodzakelijk is om de VN te doen laten slagen:

“Ik voel dat het success van de Verenigde Natieen niet iets is waarop wij moeten hopen, maar waarvoor wij moeten werken met alle krachten die wij te geven hebben. De toekomst van de beschaving hangt af van de samenwerking en het onderling begrip der volkeren. Zonder den wil van de volken achter zich te hebben, kan geen internationale organisatie succesvol zijn..... Zonder den wil van de volkeren dezer aarde is er geen kans op succes..... Geen kans op succes betekent....oorlog en oorlog betekent weer sedert de vorige zomer: de atoombom. De wil der volkeren moet achter de VN staan.. daartoe moet er allereerst volledige belangstelling zijn voor dit nieuwe experiment op het gebied der internationale samenwerking.”

Radio Herrijzend Nederland zond deze persverklaring uit om te illustreren met welke “verwachtingen”, “gedachten” of “reserves” het Nederlandse volk deze eerste assemble van de VN zou moeten volgen. Bovendien was haar persverklaring, en de door de radiojournalist verschaft informatie over de VN, een manier om oprechte belangstelling van het Nederlandse volk te genereren voor deze nieuwe internationale organisatie.²⁹

Tijdens deze reis naar London opperde mevrouw Roosevelt’s mannelijke collega’s om de voormalig First Lady “weg te parkeren” bij commissie 3, vertelde één van haar 22 kleinkinderen in het KRO programma *Netwerk*. Volgens David Roosevelt, kleinzoon en biograaf van het boek ‘Grandmère’, werd dit besluit genomen omdat men deze commissie als niet belangrijk beschouwde. Uiteindelijk, zoals hij uitlegde, werd dit de meest belangrijke commissie. Het behandelde niet alleen het vluchtelingenvraagstuk na de oorlog, maar het werd ook haar springplank naar de meest geroemde taak uit haar leven: voorzitter van de Commissie van de Mensenrechten.³⁰ Onder haar bezielende leiding werd de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) opgetekend en had als basis de vier vrijheden die haar man bijna 8 jaar eerder had uitgeroepen tot de fundamenteen voor democratie en vrede in de nieuwe internationale orde. Deze verklaring werd uiteindelijk op 10 december 1948 in Parijs aangenomen, nadat de toenmalige premier van Australie, Herbert Evatt, de stemmen bekend had

²⁹ ‘Bericht uit London,’ [persverklaring eerste zitting VN Mevr. Roosevelt], 9 januari 1946, Radio Herrijzend Nederland.

³⁰ ‘Biografie over presidentsvrouw Eleanor Roosevelt’ [David Roosevelt interview voor netwerk], 7 november 2003, KRO; ‘Mevrouw Roosevelt leest Universele Verklaring van de Rechten van de Mens voor,’ [niet bekend 3297], 16 juni 1949, onbekend.

gemaakt: 48 stemden voor, 9 tegen en 8 landen hadden zich onthouden van een stem. Weliswaar had de verklaring geen bindende kracht, maar reflecteerde het, zoals voormalig VN Secretaris-Generaal Ban Ki-moon 60 jaar later benadrukte, “de aspiraties van de mens om zich in te zetten voor een toekomst met voorspoed, waardigheid en een vredelievende globale samenleving.” De verklaring zou in de woorden van Eleanor Roosevelt, “the international magna carta of all men everywhere” moeten worden.³¹

‘Een warme hulde’

In het voorjaar van 1948, kort nadat het Marshall-plan, ook wel Europees herstelplan genoemd, in werking trad, vertrok mevrouw Roosevelt naar Engeland. Het *Polygoon wereldnieuws* laat zien dat ze hier als gast van Koning George VI en zijn vrouw, op de derde sterfdag van President Roosevelt, een standbeeld van hem onthulde.³² Op doorreis bracht mevrouw Roosevelt een officieel meerdaags bezoek aan Nederland. Dit ontvangst werd niet alleen uitgezonden via het *Polygoon Hollandsch Nieuws*, maar was ook te beluisteren op de Nederlandse radio door een uitgebreide VARA-reportage.³³ Onder begeleiding van Prinses Juliana vanuit Huis ten Bosch, begaf zij zich naar het Binnenhof waar een mensenmassa van politici, diplomaten, en burgers vanuit alle lagen van de maatschappij haar opwachtte en waarvan de “vrouwelijke meerderheid overwegend” was. Organisator van deze “warme hulde”, was het overkoepelend orgaan van alle vrouwenorganisaties in Nederland, bestaande uit bijvoorbeeld de Nederlandse plattelandsbond, de vrouwen van de partij van de arbeid en het Rooms Katholieke Centrum. Dit orgaan, het Nederlands Vrouwen Comité, had als voornaamste taak de regering voor te lichten over belangrijke (vrouwen)kwesties. Mevrouw Tellegen, voorzitter van dit comité sprak haar begroetingsrede uit en prees de voormalig First Lady voor haar grote politieke inzet voor de minderbedeelden en onderdrukten. Hierna sprak Mevrouw Roosevelt

³¹ Internationale nieuwsuitwisseling: jubileum VN-declaratie voor mensenrechten, 9 december 2008; ‘Mevrouw Roosevelt leest Universele Verklaring van de Rechten van de Mens voor’, [niet bekend 3297], 16 juni 1949, onbekend.

³² ‘Het Marshall-plan treedt in werking’, week 16-1948, *Polygoon Wereld Nieuws*; ‘Onthulling Roosevelt monument in London rede van de Engelse Koning’, week 16-1948, *Polygoon Wereld Nieuws*.

³³ ‘Mevr. Eleanor Roosevelt in ons land – ontvangst door de Nederlandse vrouwen in de Ridderzaal ten Paleize Soestdijk ere promotie in de Domkerk’, week 17, 1948, *Polygoon Hollands Nieuws*; ‘Ontvangst Mrs. A.E. Roosevelt in de Ridderzaal te Den Haag door verschillende vrouwenbewegingen,’ [VARA-reportage hulde door Nederlands Vrouwencomite georganiseerd opnamenummer 6986, R 2142], 19 april 1948, VARA.

voornamelijk over de VN en kort over het zojuist ingevoerde Marshallplan en benadrukte dat Amerikanen anderen landen met deze hulp niet wilden controleren, maar dat Amerika zich oprecht had gerealiseerd dat alle naties afhankelijk zijn van elkaar en dus met welwillendheid, vriendschap en goede intenties de economieën van Europa wilden versterken. Vermoedelijk benadrukte zij dit in haar speech, omdat Europeanen in die tijd achterdochtig waren en niet van het leven onder een militair juk naar een economische oppressie wilden gaan.³⁴ Deze hulp, zo zei mevrouw Roosevelt, zou van grote betekenis zijn voor de VN, want zij was van mening dat “de VN niet sterk kan zijn, zolang de individuele landen niet op eigen benen kunnen staan.” Ook pleitte zij voor een interesse van alle Nederlanders in wat de VN tot nu toe had bewerkstelligd. Daarna wendde zij zich tot de Nederlandse vrouwen en vrouwenorganisaties en wijdde uit over de United Nations Appeal for Children (UNAC). Zij riep hen op om bij te dragen aan het welzijn voor kinderen wereldwijd, door het doneren aan en het wereldkundig maken van alle bezigheden van dit VN-kinderhulpfonds.

De tweede dag bracht zij een bezoek aan de Domkerk te Utrecht, waar mevrouw Roosevelt, als eerste vrouw in de geschiedenis van de Universiteit van Utrecht, een eredoctoraat zou krijgen in de rechtsgeleerdheid, “op grond van haar bijzondere verdiensten.” Naast de rector magnificus Prof. Bijlsma, begeleidde Prinses Juliana en Prins Bernhard haar wederom, ditmaal onder indrukwekkend orgelspel. Na het woord van welkom van Bijlsma en de uitreiking door Prof. Van Brakel, maakte Roosevelt van de gelegenheid gebruik om de bijzondere band tussen haar en de koninklijke familie te benadrukken. Ook ging ze dieper in op haar Nederlandse roots en dus, zo zei ze “hebben de Rooseveltts een grote rol gespeeld in het bouwen van de ‘nieuwe wereld’ aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, en hiermee, ook de banden versterkt tussen deze nieuwe wereld en Nederland.” Na haar promotie tot eredoctor, bracht ze een aantal dagen samen door met Prinses Juliana in Paleis Soestdijk.³⁵

³⁴ ‘Andere Tijden,’ [Bilderberg Conferentie door Hans Goedkoop], 6 januari 2004, NPS.

³⁵ ‘Mevr. Eleanor Roosevelt in ons land – ontvangst door de Nederlandse vrouwen in de Ridderzaal ten Paleize Soestdijk ere promotie in de Domkerk’ ,week 17, 1948, Polygoon Hollands Nieuws; ‘Ontvangst Mrs. A.E. Roosevelt in de Ridderzaal te Den Haag door verschillende vrouwenbewegingen,’ [VARA-reportage hulde door Nederlands Vrouwencomite georganiseerd opnamenummer 6986, R 2142] ,19 april 1948, VARA.

‘Mrs. Eleanor Roosevelt beveelt Amerikaanse negerzanger aan’

In de zomer van 1950 maakte mevrouw Roosevelt een historische ‘good will’ tour door Europa. Wat begon met het onthullen van een standbeeld ter ere van haar man in Noorwegen, mondde uit tot bezoeken aan Zweden, Finland, Denemarken, Nederland en België om het moraal van de door oorlog geteisterde landen weer op te vijzelen en wederom Europeanen te overtuigen van de goede intenties van Amerika.³⁶ Niet alleen haar Europese bezoek, maar vooral ook haar reisgezelschap, Mr. Josh White, een Afro-Amerikaanse zanger, was niet onopgemerkt gebleven in de Nederlandse media. Waarom Mr. Josh White met haar mee ging tijdens deze Europese tour werd niet duidelijk in het vraaggesprek waarin ze de “Amerikaanse negerzanger” prees voor zijn muziek en entertainment.³⁷ Naar grote waarschijnlijkheid had mevrouw Roosevelt hem uitgenodigd om op deze manier Amerika’s culturele status te verbeteren en, voornamelijk, om Russische aantijgingen over de onderdrukking van de zwarte bevolking in Amerika te weerleggen bij het Europese publiek. Met White als veel geziene gast bij buitenlandse diplomaten, koningshuizen, maar ook zeker bij de gewone burger via de media, ontstond er langzaam een beeld dat vooroordelen en oppressie jegens de afro-amerikanen niet bestond in een land dat stevast verwickeld was in een mondiale strijd waar kapitalisme en communisme streden om de overhand te krijgen.

In juni 1950 verbleef ze, samen met haar zoon Eliott en zijn twee kinderen, wederom als gast op Paleis Soestdijk voor een twee-daags onofficieel bezoek. Haar bezoek vond plaats in Amsterdam en Oud-Vossemeer, waar haar voorouders vandaan kwamen. Het *Polygoon Hollands Nieuws* zondt fraaie beelden uit waarop te zien was hoe mevrouw Roosevelt, als gast van de Amsterdamse burgemeester d’Ailly, voer over de grachten van Amsterdam. Hierna signeerde zij haar nieuwste boek *Ik herinner mij* dat verkocht werd voor het Koningin Wilhelmina-fonds ten behoeve van kanker bestrijding. In een persverklaring stelde ze, net zoals Prins Bernhard zes jaar geleden, dat de kinderen de toekomst waren en ze een grote verantwoordelijkheid hadden in het behouden van internationale vrede:

“De wereld wordt steeds kleiner en het is van grootste belang, dat alle jonge mensen op de hoogte zijn van de problemen in andere delen van de wereld. Ik

³⁶ Maurine Beasley eds. *The Eleanor Roosevelt Encyclopedia*, (Westport: Greenwood Press, 2001), 522.

³⁷ ‘Eleanor Roosevelt beveelt Amerikaanse negerzanger aan’ [Eleanor Roosevelt spreekt met lovende woorden over Josh White], 19 juni 1950, (onbekend).

ben van mening dat de jongeren van Nederland er veel toe kunnen bijdragen om de landen tot elkaar te brengen en dat zij de jonge mensen uit andere delen van de wereld kunnen helpen, zich tot nuttige burger ontplooiën.”³⁸

Tijdens deze persconferentie stond mevrouw Roosevelt ook AVRO-verslaggeefster Netty Rosenfeld te woord. In het interview benadrukte Mevrouw Roosevelt dat het Europese herstel en wederopbouw voorspoedig verliep en dat het Marshallplan hier een cruciale rol in had gespeeld. “Zonder het Marshallplan”, zei ze, “was dit niet gelukt.”³⁹ Op de vraag wat vrouwen konden bijdragen aan de universele rechten van de mens, antwoordde ze dat zij hun burgers konden “doen realiseren dat het respect voor de principes van mensenrechten essentieel zijn als de basis voor internationale vrede.” Daaraan voegde ze toe dat momenteel niet alle landen, de vrijheden en mensenrechten erkennen en behouden, waarvan wij wel denken dat ze belangrijk zijn. Maar, zo stelt ze, “als we leren wat die vrijheden wel moeten zijn en proberen deze na te leven, is het al een stap in de goede richting.” Tegen het einde van het interview benadrukte ze, wederom, de band tussen haar en het koninklijk huis en onthulde ze dat haar man, peetvader is van Prinses Margriet.

Dag van de Rechten van de Mens

In afwachting van het afbouwen van het hoofdkantoor van de VN in New York, vond de zesde algemene vergadering plaats in Palais de Chaillot in Parijs. Op het *Polygoon Wereldnieuws* was te zien hoe, ditmaal, zestig landen bijeen kwamen om verschillende debatten te voeren.⁴⁰ Eind december 1951, vond hier ook een speciale VN Korea vergadering plaats.⁴¹ In 1950, toen Noord-Korea onder het juk van het communisme, het democratische zuiden van het land aanviel, nam de VN een resolutie aan om soldaten te sturen voor een vredesmissie. Doordat het een VS gedomineerde missie was, was het ook verklaarbaar dat mevrouw Roosevelt, als vertegenwoordiger voor de VS in de VN, bij deze speciale vergadering aanwezig was. Deze bijzondere bijeenkomst was ook te zien op de Nederlandse TV, vermoedelijk omdat ook de Nederlandse regering militairen had gestuurd, wat overigens alleen gebeurde op aandringen van de VS, die anders een deel van de Marshallhulp zouden

³⁸ ‘Mevrouw E. Roosevelt in ons land’, [twee-daags bezoek Mrs. Roosevelt aan Nederland], Week 25 -1950, Polygoon Hollands Nieuws.

³⁹ ‘Vraaggesprek met Anna Eleanor Roosevelt,’ [interview door Netty Rosenfeld], 19 juni 1950, AVRO.

⁴⁰ ‘De vergadering der Verenigde Naties in Parijs,’ [Opening 6de Algemene Vergadering], Week 45-1951, Polygoon Wereldnieuws.

⁴¹ ‘Speciale Korea Vergadering VN’, [speech door mevrouw Roosevelt], 2 december 1951, onbekend.

intrekken.⁴² De Nederlandse kijkers zagen hoe mevrouw Roosevelt vol lof sprak over de heldhaftigheid van deze “nieuwe soldaat.” Zo benadrukte zij dat de invasie van de VN soldaten niet in het teken stond van een verovering, zoals bij voorgaande oorlogen, maar juist gericht was op langdurige vrede en het uitroeien van agressie, veroorzaakt door de communisten.⁴³

Op “Human Rights Day”, in de studio van het Palais de Chaillott, begroette ze de Nederlandse luisteraar tijdens een kort gesprek met verslaggeefster Mimi Sinclair. Deze dag werd in 1949 voor het eerst aangewezen als de dag waarin iedereen wereldwijd stil zou moeten staan bij de rechten van de mens. Voor het jaar 1951, had de commissie van de rechten van de mens, alle landen opgeroepen om de UVRM te promoten, publiceren en wijd te verspreiden. In de woorden van Mevrouw Roosevelt, is het:

“Een dag waarop wij allen van onze vaste wil getuigen een wereld te scheppen, waar ieder lid van de menselijke familie in vrijheid en waardigheid zou kunnen leven. Deze vaste wil is uitgedrukt in de constitutie van de VN, in de woorden ‘de komende generaties te redden van...oorlog’.....Een staat waar het individu geen stem heeft en niet weet wat er in de wereld gebeurd is... een bedreiging van de vrede.... Algemene eerbied voor de rechten van de mens is de enige betrouwbare basis voor vrijheid, rechtvaardigheid en vrede in de wereld.”⁴⁴

In *Juliana in de Oorlog*, dat uitgezonden werd ter gelegenheid van haar tiende sterfdag, benoemde historicus Cees Fasseur dat de vriendschap die zich tussen haar en de Roosevelts had ontwikkeld, Juliana’s “voornaamste wapenfeit” was in de oorlog.⁴⁵ Mijns inziens, is dit ook van toepassing op de naoorlogse wereld. Bovendien kan Eleanor Roosevelt’s kameraadschap met de Oranjes als *haar* “voornaamste wapenfeit” worden gezien, in de meerdere pogingen die ze ondernam om het Nederlandse publiek te overtuigen van de significantie van de VN en zijn speciale organisaties.⁴⁶ Een voorbeeld hiervan was Prinses Juliana’s toespraak voor de UNAC,

⁴² ‘Wat deden de Nederlanders in de Koreaanse oorlog?’ [Andere Tijden], 12 oktober 2000, NPS.

⁴³ ‘Speciale Korea Vergadering VN’, [speech door mevrouw Roosevelt], 2 december 1951, onbekend.

⁴⁴ ‘Gesprek met mevrouw Roosevelt over de Rechten van de Mens,’ [vraaggesprek door Mimi Sinclair], 11 december 1951, onbekend.

⁴⁵ ‘Juliana in de Oorlog’, [Interview met Jolande Withuis over vriendschap tussen Juliana en Eleanor Roosevelt], 5 maart 2014, NOS.

⁴⁶ Ook Anya Luscombe vertelt in haar bijdrage in Dario Fazzi and Anya Luscombe editors, *Eleanor Roosevelt’s views on Diplomacy and Democracy: The Global Citizen* (Cham: Palgrave Macmillan, 2020) over hoe ER de Nederlandse media gebruikte om de band tussen NL en de VS te versterken en het Marshallhulp te promoten.

het kindershulpfonds waar Eleanor Roosevelt ook al voor had gepleit bij het Nederlandse publiek, eerder dat jaar. Voor Juliana's nationale oproep om achter de wereldactie *Verenigde Naties helpen het kind* te scharen en zo miljoenen kinderen in binnen- en buitenland te kunnen helpen en daarmee ook vrede te kunnen waarborgen, herhaalde zij de woorden van haar vriendin. Mevrouw Roosevelt achtte donaties aan deze actie noodzakelijk, omdat:

“Vrede, veiligheid en voorspoed, die wij voor onze kinderen zo vurig wensen, niet verwacht kunnen worden in een wereld waarin een groot deel van de jeugd door ontbering, lichamelijk en geestelijk misvormd wordt.”⁴⁷

Een decennium later sprak Eleanor Roosevelt, vanuit New York, het Nederlandse publiek toe. Via de radio feliciteerde zij alle Nederlanders met hun support voor de World Health Organization (WHO), een gespecialiseerde VN-organisatie die op dat moment nauw samenwerkten met de UNAC, om bijv. malaria tegen te gaan. Ook benadrukte ze dat het WHO van groot belang was voor internationale vrede, want, zo zei ze: zonder goede gezondheid kunnen we de economische condities in de wereld niet verbeteren, en zonder goede economische condities blijft de levensstandaard laag. In haar woord van dank voor de Nederlandse steun aan de WHO uitte ze haar bewondering voor Koningin Juliana. Net zoals zijzelf, had ook Koningin Juliana zich de connectie van gezondheid-economie en vrede gerealiseerd. In haar ogen, was zij het, die het Nederlandse volk had geleid naar de grote steun voor de WHO en hoopte dat deze steun zou worden voortgezet.⁴⁸

Reizen

Toen eind 1952 de Republikeinse Eisenhower werd gekozen als nieuwe president, overhandigde ze haar ontslagbrief. Dit was echter niet het einde van een tijdperk waarin ze de VN, democratie, internationale vrede en wederzijds begrip stimuleerde en promootte middels haar effectieve strategie van een mix van media en vele reizen. In Den Haag legde ze uit hoe zij, als officiële en onofficiële VN-diplomate, de Amerikaanse wil om andere volkeren te helpen en wederzijds begrip probeerde te stimuleren:

“Ik schrijf een dagelijkse column in de Amerikaanse kranten. Ik schrijf meer als ik op reis ben, dan wanneer ik thuis ben en probeer te vertellen over de

⁴⁷ Verenigde Naties helpen het kind [Toespraak Prinses ten bate van UNAC], 15 mei 1948, VARA, KRO en PCJ

⁴⁸ ‘Mrs. Roosevelt spreekt tot Nederland over de Wereld Gezondheidsorganisatie’, 1 januari 1958, CY inc. i.o.v WHO-NY.

omstandigheden die ik zie met mijn eigen ogen in de landen waar ik het geluk heb om die te mogen bezoeken.....”

Zo ging ze in 1952 naar India, waar ze in gesprek ging met hoogwaardigheidsbekleders en de lokale bevolking. Een korte reportage over dit bezoek was te zien op het *Polygoon Wereldnieuws*. Kijkers zagen hoe zij met een groots onthaal werd opgewacht op het vliegveld van New Delhi door o.a. de Indiase premier Nehru en zijn zus, en haar collega bij de VN, Vijaya Lakshmi Pandit. Ook waren er indrukwekkende beelden van een kranslegging bij het monument van Mahatma Gandhi, en hoe zij een bezoek bracht aan een landbouwdorp vlakbij New Delhi en met de arme lokale bevolking in gesprek ging om te spreken over de economische moeilijkheden waarmee ze werden geconfronteerd.⁴⁹ Via de NTS was te zien hoe ze in 1955 Geneve bezocht. In september van dat jaar reikte ze de Nansen-prijs uit aan Koningin Juliana. Vernoemd naar de Noorse onderzoeker Fridtjof Nansen, was deze prijs een jaar eerder in het leven geroepen voor diegene die veel had betekend voor vluchtelingen. Met deze prijs, zo stelde een radiobulletin van het *ANP*, wilden zij niet alleen Koningin Juliana eren, maar ook het gehele Nederlandse volk, door hun donaties en steun aan vluchtelingen. De eerste medaille was uitgereikt aan mevrouw Roosevelt.⁵⁰ Een jaar later, in 1956, bracht ze haar laatste bezoek aan Nederland. De NTS zond een interview uit met de voormalige VN-diplomate dat zich toespitste op de presidentsverkiezingen van dat jaar. Te horen is hoe mevrouw Roosevelt haar vriend en presidentskandidaat, Adlai Stevenson, aanbeveelt als ideale kandidaat voor de democratische partij. Haar aanbeveling was voor een groot deel gebaseerd op het feit, dat hij, volgens haar, “zich had gerealiseerd hoe de Amerikaanse binnenlandse strubbelingen in relatie staan tot de buitenlandse politiek.” Vermoedelijk bedoelde zij hiermee dat Stevenson ook van mening was dat de onderdrukking van de afro-Amerikaanse bevolking resulteerde in een open deur voor kritiek vanuit de Sovjet-Unie en dus de positie van Amerika als wereldleider voor de vrije wereld ondermijnde.⁵¹ In 1957, toen ze ruim de 70 was gepasseerd, bracht zij een historisch bezoek aan de Sovjet-Unie. De reden was niet zomaar: na vele pogingen om af te

⁴⁹ ‘Mevrouw Roosevelt in New Delhi,’ Week 10, 1952, *Polygoon wereldnieuws*.

⁵⁰ ‘Journaal 1955’ [Mevrouw Roosevelt reikt Nansen-prijs uit aan Koningin Juliana], 20 September 1955, NTS; [ANP Nieuwsbericht - 15-09-1955 - 52 » 15 sep 1955 | Delpher](#)

⁵¹ ‘Eleanor Roosevelt bezoekt Nederland,’ [interview met Mevr. Roosevelt over presidentskandidaat Adlai Stevenson], 18 augustus 1956, NTS. Alhoewel het haar laatste bezoek was aan Nederland, was dit niet haar laatste ontmoeting met het Nederlandse Koninklijk huis, zo bezocht Prinses Beatrix haar nog in New York. Zie: ‘Niet bekend 8416’ [Eleanor Roosevelt ontmoet Prinses Beatrix], 17 september 1959, onbekend.

reizen naar het land dat vele overwegingen in het Amerikaans buitenlandsbeleid stuurde, kon ze eindelijk met eigen ogen zien hoe de Russen echt waren. Want zo vond ze, “Ik denk niet, dat wij als individuen, of als land, meer waardigheid of prestige krijgen, als we weigeren om de mensen te leren kennen die het verzet leiden op onze manier van leven.” Naast het bezoeken van toeristische bezienswaardigheden, was het hoogtepunt van haar trip, een drie-uur durend interview met President Nikita Chroesjtsjov.⁵² Haar interview voor de AVRO ter ere van haar 75ste verjaardag onthulde waarom ze nog steeds zo actief was. Ondanks dat ze haar aantal reizen drastisch verminderde en ze zich nu vooral focuste op de media om mensen te bereiken, vond ze dat “zolang ze nog gezond was”, ze nog steeds mensen kon doen bewegen dat een “goede of een slechte staat” samenhangt met persoonlijke relaties. Al in “het familieleven”, zo zei mevrouw Roosevelt, moet er een gevoel van verantwoordelijkheid worden ontwikkeld, dat uiteindelijk leidt tot een verantwoordelijkheid binnen de gemeenschap, wat weer effect heeft op de staat van een land.⁵³

De nauwe band tussen Eleanor Roosevelt en het koninklijk huis werd onderstreept in een uitzending voor de *Wereldomroep*, ter ere voor Wilhelmina’s 80ste verjaardag. Op haar ziekbed, Mevrouw Roosevelt leed aan beenmergtuberculose, en met een broze stem, vertelde ze de Nederlandse luisteraars nog eenmaal over al hun bezoeken, ontmoetingen en herinneringen. Kort daarna, op 7 november 1962, overleed ze.⁵⁴

Conclusie

De keuze voor Eleanor Roosevelt om de Nederlandse media te gebruiken als een middel om het Nederlandse publiek te informeren over zaken als de VN, de UVRM, en democratie, was niet moeilijk. In haar ogen kon de nieuwe internationale organisatie alleen slagen in zijn missie, als wereldwijd zoveel mogelijk mensen zich met oprechte belangstelling verdiepten in deze organisatie. Op tv en op de radio, in binnen- en buitenland probeerde zij dan ook de Nederlandse burger erop te wijzen dat onderling begrip, de rechten van de mens en individuele verantwoordelijkheid belangrijk zijn voor die missie om langdurige vrede te bewerkstelligen. Niet alleen via haar interviews

⁵² ‘Mrs. Roosevelt arriveert in Moskou [Journaal], 10 september 1957, NTS.

⁵³ Niet bekend – 10093, [Mevrouw Roosevelt interview voor haar 75ste verjaardag], 11 Oktober 1959, AVRO; Maurine Beasley eds. *The Eleanor Roosevelt Encyclopedia*, (Westport: Greenwood Press, 2001), 531.

⁵⁴ ‘Niet bekend 9133’, [Eleanor Roosevelt over Wilhelmina’s 80ste verjaardag], 1 augustus 1962, wereldomroep; ‘Eleanor Roosevelt overleden,’ [journaal 1962], 8 november 1962, NTS.

en persverklaringen, maar vooral ook door het laten zien van armoede in verre landen en het prijzen van een Afro-Amerikaanse muzikant op haar Europese tour probeerde ze te laten zien dat wederzijdse interesse en respect belangrijk was in de naoorlogse wereld.

Haar vriendschap met de Oranjes speelden een belangrijke rol in de mate van haar invloed via de media. Vergelijkbaar met hoe President Roosevelt en de Britse Koning de kijk van de Amerikaanse burger op hun nieuwe samenwerking wilden verbeteren door middel van het Britse Koninklijk bezoek aan Amerika in 1939, is het ook aannemelijk dat zodra Nederlanders op de hoogte waren van Eleanor Roosevelts band met hun koningin, dit meer medeleven en meegaandheid voor haar boodschap opleverde. Ze benadrukten deze vriendschap dan ook veelvuldig. Opmerkelijk is ook dat zij niet alleen Koningin Juliana inspireerde, zoals door historici wordt beweerd, maar de uitzending van *Radio Oranje* uit 1942, laat ook zien dat Prins Bernhard lering trok uit haar visies. Niet alleen haar band met de Oranjes, maar ook haar Nederlandse wortels, werkte in haar voordeel om het Nederlandse publiek te informeren over de VN. Zoals door veel auteurs wordt beweerd, is voornamelijk Franklin heel erg trots was op zijn Nederlandse voorouders. Materiaal van *Beeld en Geluid* laat echter zien dat dit ook gold voor Eleanor, iets wat ze op meerdere bijeenkomsten onderstreepte en haar kleinkinderen in reportages ook beamen. Jammer genoeg, wordt ze, ondanks haar vele individuele prestaties, door een aantal programmamakers en journalisten nog steeds weggezet als ‘vrouw van de grote Amerikaanse leider.’⁵⁵ Daarentegen, door uitzendingen over de ‘Four Freedoms-awards, dat om het jaar in Middelburg wordt gehouden, blijft haar nalatenschap en kijk op de wereld voortbestaan.⁵⁶

⁵⁵ Dit geldt vooral voor reportages en portretten over de periode in haar leven in aanloop naar het Witte Huis.

⁵⁶ Zie bijvoorbeeld: ‘Omroep Zeeland Nieuws,’ [Four Freedoms Awards Nelson Mandela], 8 juni 2002, OZ; ‘Four Freedoms Awards,’ 24 mei 2008, NOS; ‘The Franklin D. Roosevelt Four Freedoms Awards,’ 11 mei 1996, NOS.